

DENNA ELEKTRONISKA VERSION HAR INGA BILAGOR VILKET FINNS I PAPPERSVERSIONEN.

Symposium om Kungsörn

tema samarbete mellan myndigheter och ideella inventerare

Lövångers Kyrkstad, Västerbottens län 28 - 30 september 2001

Inledning

Det tredje mötet av detta slag stod Västerbottens län som värd för. Symposiet hölls i Lövångers Kyrkstad, en annorlunda turist- och konferensanläggning i 1700-tals miljö belägen 8,5 mil från Umeå mot Skellefteå.

Historien berättar att kyrkstugorna användes av bönder som övernattningsställe vid kyrkbesök. Den omnämns faktiskt redan på en karta från 1642 och den äldsta nu kända stugan är daterad till 1746. Sedan 1992 har 77 kyrkstugor renoverats.

Deltagarna samlades redan på fredagskvällen för att prata om havsörn..

Temat för symposiet denna gång är ”samarbetet mellan myndigheter och de ideella inventerarna”. Ett samarbete som enligt Per-Olof Nilsson redan kommit långt eftersom vi redan träffas så här och i denna form för tredje året i rad. Tidigare symposium av detta slag har hållits i Tåsjuhöjden i Jämtland 1999 och Årrenjarka i Norrbottens län 2000.

Inbjudan hade skickats ut till... Eftersom riksdagen nyligen fattat beslut om en sammanhållen rovdjurspolitik hade symposiet aktuella föredrag om detta. Många andra gemensamma frågor som berör kungsörn diskuterades också, bland annat individbestämning via DNA-analys samt miljöövervakning allmänt och av sork och lämmel specifikt .

Dokumentationen har sammanställts av Gunwor Olsson och granskats av Lars Danielsson och Per-Olof Nilsson

Efter genomfört symposium överlämnades stafettpippen denna gång till Dalarna och Alf Nordin som får ta över 2002.

I. Redovisning av kungsörnsåret i Sverige

1. Norrbottens län

Bert-Ove Lindström inledde med att säga att detta varit ett mycket turbulent år för hans del. Den tragiska olyckan den 2 januari 2001, när Johan Engström omkom har satt djupa spår. Trots detta måste vi gå vidare med inventeringsarbetet. Det har varit problematiskt med ekonomin så det är kanske sista året vi inventerar. Det finns än så länge bara muntliga löften om pengar.

1.1 Fjäll

Johan Ekenstedt, ?

Under år 2001 kontrollerades 74 revir, detta är färre än fjolåret. I 21 av de kontrollerade reviren konstaterades lyckade häckningar med totalt 29 ungar. (Bilaga I:1.1) Bästa resultatet från 1996 och framåt.

1.2 Skogsland

Bert-Ove Lindström, Boden. Projekt Kungsörn i Norrbottens skogsland

Under år 2001 kontrollerades 59 revir. I 25 av dessa konstaterades lyckade häckningar med totalt 28 ungar. (Bilaga I:1.2).

Vi hedrade Johan Engströms minne med ett bildspel i hans arbete med kungsörn som Bert-Ove och Johan visade.

2. Västerbottens län

Per-Olof Nilsson, Projekt Kungsörn i Västerbotten

Redovisning och jämförelser från i fjol.

Av 118 kända revir kontrollerades 103 stycken under 2001. I 41 av dessa revir konstaterades lyckade häckningar med totalt 52 ungar. 24 fåglar ringmärktes. Vi har en god kontroll på läget. Om man jämför med fjolårets inventering så är resultatet bättre i år. Den möjliga orsaken kan vara att antalet dubbelkullar har ökat och att häckningar skett två år i rad. Kungsörnen häckar inte varje år som havsörnen gör. Antalet ungar har exempelvis ökat från fjolårets 43 till i år 52 stycken. (Bilaga I:2) En förtätning av våra örnar har skett. I Åseletrakten har man exempelvis 23 revir. I Storumanområdet kan vi däremot konstatera ett misslyckande. Totalt sett är läget mera stabilt än under inventeringsperioden 1999/2000.

Vi har också blivit duktigare på att inventera. Häckningar kan påträffas när man minst anar och man får aldrig ge upp sitt sökande. En tumregel är att det tar tre år innan man hittar ett bo.

En bedömning görs mellan gamla och nya revir vid inventeringen. Där skulle kanske sättas en femårsgräns.

3. Ångermanland och Medelpad

Tomas Birkö, Själevad. Projekt Kungsörn i Ångermanland

Under 2001 kontrollerades 36 revir av 37 kända. I fem av dessa lyckades häckningen och resulterade i sex ungar. En dubbelkull registrerades och fem stycken fåglar ringmärktes. (Bilaga I:3) Inga häckningar har skett två år i rad och man har konstaterat 1 dubbelkull.

Inventeringen skiljer sig från övriga län anser P-O (Hur ?)

Gänget från Medelpad presenteras. Det är första gången dessa personer är med.

4. Dalarna

Alf Nordin, Idre. Projekt Kungsörn i norra Dalarna och västra Härjedalen

Under 2001 kontrollerades alla kända revir, sammanlagt 28 stycken. I nio av dessa revir lyckades häckningen och antalet ungar blev nio stycken. Inga dubbelkullar noterades. Sex stycken fåglar ringmärktes.

Resultatet är sämre än fjolårets. En orsak kan vara att inga gnagare har funnits.

5. Härjedalen

Erik Hemmingsson, Sundsvall. Projekt Kungsörn i Jämtland/Härjedalen

Av 112 kända revir kontrollerades 90 stycken under 2001. Av dessa lyckades 21 i sina häckningar och antalet ungar resulterade i 26 stycken. fem stycken dubbelkullar noterades.

Vi har en bra kontroll i Västra Jämtland. Statistik är inte lätt. I sammanställningen över hela Sverige kan det nog bli ett rekordår för kungsörnen i år. (Justera statistiken innan protokollet går ut). Det har skett en ökning med 31 ungar jämfört med i fjolårets resultat (Bilaga I:5).

6. Södra Sverige: Värmland, Uppland, Småland, Gotland, Skåne

Claes-Göran Ahlgren, Hökerum, Föreningen Örn 72

Kungsörnens framgång har varit sämre i södra Sverige än i övriga landet. Uppskattningsvis finns 76 – 105 troliga par i södra Sverige även om siffrorna är optimistiska.

Utfordringen är viktig för kungsörnen

II. Kungsörnsåret i Finland, Norge och Danmark år 2001

1. Finland

Tuomo Ollila, Rovaniemi, Forststyrelsen

Inventeringsresultatet i Finland är bättre än någonsin tidigare. Under 2001 kontrollerades 333 revir. I 105 revir lyckades häckningen och resultatet blev 130 ungar. Beståndet ökar hela tiden, Tornedalsområdet är speciellt bra på Finska sidan, nästan alla häckningar lyckades. På Svensk sida är resultatet inte lika bra. Vid Åbo, där utfodringsplatserna finns, samt vid Ryska gränsen är beståndet också mycket bra. 80 % av kungsörnsutbredningen i Finland står Lappland för. Under 1990-talet och fram till nu har kontrollen ökat kraftigt, detta har kanske också påverkat inventeringsresultatet. (Bilaga II:1)

En bra inventering kostar mycket pengar. 100.000 finska mark för ringmärkning plus 200 -300 000 finska mark till eget arbete har avsatts, pengar som finska staten tillsätter.

Faunakriminaliteten är inte så stor just nu, värst var detta under 1990-talet. Ersättningssystemet har nog påverkat detta, hur mycket är svårt att säga, 90 % av alla bon finns på statens marker, skogsavverkningen är heller inte omfattande.

2. Norge och Danmark

Claes-Göran Ahlgren, Hökerum, Föreningen Örn 72

För Norge finns inget att redovisa. Normännen är inbjudna till dessa seminarier men visar inget intresse. Detta är synd. I Danmark har ett par häckat sedan 1999, ett par som kommit från Finland. En unge är rapporterad i år, samma resultat som för fjolåret.

III. Järvspilling för DNA-analys

Robert Franzén, Naturvårdsverket, Stockholm

Metoden har utvecklats mycket under de senaste åren. Genom analyser av vävnader och hår kan man konstatera släktskap och identifiera individer.

600 000 kronor har tillsatts från Naturvårdsverket och verkets motsvarighet i Norge för att utveckla metoden ytterligare. Järvprojektets individer har varit referensmaterial för en snabbare utveckling. Man har insamlat material från Västernorrland och södra Jämtland/Härjedalen som ska analyseras under hösten. På Norsk sida har man samlat in 42 prover. Misslyckat resultat fick man i sju av dessa prover, där tarmludd saknades. Proverna är tagna efter att inventering först har skett på vanligt sätt. Fyra järvlyor konstaterades i ett område och där har insamlingen har skett. 16 järvvar identifierades. Norska bilder och norsk pedagogik presenteras. (Bilaga III:1)

Detta är mycket intressant för att få en uppfattning om hur många djur som kan finns i ett område. Man kan också ha stor användning av detta för den illegala handeln, jakten och för

inventeringsarbetet. Björnskit samlas in i Dalarna just nu under älgjakten för analys i Frankrike.

Vad har Norge för inställning till järven? Kan denna analys ha använts inför järvjakten? 0-division?

IV. Uppdrag från Naturvårdsverket

Lars Danielsson, Länsstyrelsen Västerbottens län, Kungsörnsgrupperna i Norrland Naturvårdsverket har gett länsstyrelsen och kungsörnsgrupperna i Norrland i uppdrag, se bilaga. Representanter i denna grupp är (namnen på deltagarna i bilaga).

Tre arbetsgrupper har bildats, *ersättningsgruppen*, som ska jämföra olika ersättningssystem länder emellan och i renkötselområdena, *metodikgruppen*, som ska fastslå samma kriterier och utveckla blanketten, *och kartgruppen* som utreder begreppet fjällörn och tittar på kartor och utbredningsområden. Gruppens arbete ska vara klart den 20 november 2001 för en första presentation till Naturvårdsverket den 1 december 2001. Arbetet fortsätter sedan under våren. Är ni intresserad av arbetet så kan kontaktpersonerna i grupperna svara på frågor. Länsstyrelsen har fått 100 000 kronor från Naturvårdsverket för arbetet och dessa pengar har mest använts som förstärkning till inventeringsarbetet i fjällen.

V. Telemetriprojekt, Ägganalyser, Vindkraft, AU:s uppvaktningar

1. Telemetriprojektet

Per-Olof Nilsson, Umeå. Projekt Kungsörn i Västerbotten

Telemetriprojektet bildades i fjol. Tanken var att sätta en sändare på redan ringmärkta kungsörnar för att ta reda på om örnen återvänder till reviren på våren. På en utfordringsplats i Hörnefors inköptes videoutrustning för bevakning för att kunna fånga fåglarna. Ingen örn kom under perioden 00/01. En förutsättning är att veta var dom är födda. Alla erforderliga tillstånd finns för detta projekt för en 3-års-period och för att infånga 10 kungsörnar. I höst hade vi ändå tur, en älghund skällde fast en märkt kungsörn i Norsjötrakten under jakten. Den infångades och en sändare sattes på. Vi hade kontakt första dagen men sedan har den inte hörts av.

Vi har ansökt om pengar till detta projekt men det är svårt att få. Vi är amatörer och dåliga på att skriva ansökningar. Länsstyrelsen i Västerbottens län ska ändå ha en eloge samt Naturvårdsverket och Björn Nylander för tillsättande av medel. Tyvärr så har ett illdåd skett med utrustningen i gömslet, allt brändes ner under vårvintern. Nya pengar behövs för inköp av utrustning.

En enkel kurs för märkning och hantering av utrustning skulle behövas. Det är viktigt att flera har denna kunskap.

Andro Stenman har anordnat en klätterkurs för inventerare. Vi ska ha säkra inventeringar och inte tappa några inventerare i backen. Sex stycken tappra individer fick kämpa i två dagar

under maj månad i år och en uppfräschning sker nästa år på samma plats. Utvärdering och komplettering av utrustning för säkerhet kommer att ske. I varje län ska finnas en komplett utrustning och minst två personer som kan hantera både ringmärkning, och annat som ska utföras, utan att behöva ta några risker. Pengar har tillsatts från Alvins fond för detta.

2. Ägganalyser

Erik Hemmingsson, Sundsvall. Projekt Kungsörn i Jämtland/Härjedalen

Erik hade hoppats på att Peter Lindberg skulle varit med oss men han är på en annan konferens för rovfåglar i Spanien och beklagar detta. Vi har fått pengar för dessa analyser från Alvins fond och Naturvårdsverket. 40 000 kronor av avsatts för ändamålet. Fjolårets insamlade ägg är tappade och nedfrusna och årets material undersöks nu. Analyserna görs tillsammans med Norge där materialet är större. Förhöjda värden av miljögifter har där observerats och därför har vi i Sverige också påbörjat dessa analyser. En jämn fördelning av ägg har insamlats för en enklare undersökning som sedan kan bli djupare. (Bilaga V:2)

3. Vindkraft

Erik Hemmingsson, Sundsvall. Projekt Kungsörn i Jämtland/Härjedalen

Vindkraftverken växer upp här och där. Vi får själva ta reda på om några sådana byggnationer är på gång via olika kanaler. Vi måste agera i dessa sammanhang så vi inte blir överkörda. I Jämtland har ett brev därför skrivits till exploatörerna med synpunkter på detta. En punktlista över vad man bör tänka på i dessa sammanhang har sammanställts. Denna kan ses i bilaga V:3. Inventeringar och utredningar i detta sammanhang är viktiga och måste göras av en kompetent person vid lämplig årtid. Länsstyrelsen i Jämtland har kommit överens om att man inventerar i ett närområde med en radie på en km vad gäller jaktfalk, och vad gäller kungsörn inom en radie på fem km. Viktigt att göra mallar innan man inventerar, hör med Tomas Birkö eller Erik H innan ni ger er in på detta jobb. Det får inte bara vara en ren inventering utan även en utredning samtidigt. – hänsyn ska tas till däggdjur, rödlistade arter, fåglar etc Miljökonsekvensbeskrivningar är viktiga före beslut fast det är svårt att veta vad man skall ställa för krav.

4. Arbetsgruppens uppvaktningar

Bert-Ove Lindström berättar om en del av arbetsgruppens uppvaktningar under året.

Rovdjursutredningen: Bert-Ove Lindström träffade utredningen på Länsstyrelsen i Norrbottens län, Tomas Birkö m fl träffade utredningen i Västerbottens län. Efter remissvaret, togs SOF:s ordförande Lars Lindell upp och guidades i Norrbotten vid Stora Sjöfallet, Lars-Erik Liljelund uppvaktades också. (Bilaga V:4) Naturvårdsverket betalade ut 100 000 kronor extra till Länsstyrelsen i Norrbotten, det tackar dom för. Det vi har tryckt på är det dåliga inventeringsresultat i fjällområdena och det är SNF informerade om. WWF har även varit inblandade liksom jordbruksutskottet, som för övrigt inte vill ha några frågor. Vi ska nog vara glada med det beslut vi har fått om vi jämför med Norge. Sverige har ju ändå fått några regler att hålla sig till och det ska vi vara tacksamma för. Sedan får vi hoppas att även Finland stramas upp lite.

Fjälldelegationen: Bert-Ove Lindström och Erik Hemmingsson pratade för landshövdingarna i Norrlandslänen. Att komma från ”bevarandesidan” är inte lätt i dessa sammanhang. Fjällen syns mest som en stor ekonomisk möjlighet med mera turister och mera exploateringar. En del punkter togs upp men vindkraften fick den största responsen. (Bilaga V:5)

Det har även varit övriga möten fokuserade på rovdjursutredningen med politiker bl a. Många har vaknat, tull och polis t ex. Vi har försökt att verka både på möten och i de tysta. Det är viktigt att belysa att mycket jobb har lagts ner på detta. Alla gör en bra insats, inte minst vi ideella föreningar. Vi har haft en väldig kamplust och slagits för örnarna. Mera ekonomiska resurser behövs och inte bara att få höra att vi är duktiga.

VI. Beståndstätheten av kungsörn - en jämförelse mellan Sverige-Norge-Finland

Claes-Göran Ahlgren, Hökerum. Föreningen Örn 72

Materialet som läggs fram är inte färdigt. Man kan plocka ut vissa delar och jobba vidare med. Meningen är att ni ska titta på materialet och komma med synpunkter. Det är viktigt att vi får igång en diskussion som vi kan återkomma till nästa år. (Bilaga VI:1). Claes-Göran kommenterar de olika revirtätheterna och detta diskuteras inom de olika områden som kartorna visar. Den tätaste förekomsten i Sverige står Gotland för. Kungsörnen kommer att öka, fast det går sakta

Norge har en högre täthet av kungsörn än Sverige har. Martin Tjärnberg är tveksam till dessa siffror. Jämförelser görs och diskuteras. Det är någonting som inte stämmer mellan jämförelserna. Kungsörnen häckar inte varje år och får bara 1 unge, detta är viktigt att poängtera. Märkning i Troms och Finmark bör göras för att se var örnarna kommer ifrån.

En vädjan från Claes-Göran är att ni måste börja skriva till tidningen om ert arbete så den inte går i graven. Någon gång under mars – april vill han ha era artiklar.

Maria Hörnell var inbjuden för att berätta om artpopulationen av dalripa i Norra Sverige men tvingades lämna återbud på grund av haveri med bilen.

VII. Miljöövervakning av sork och lämmel

Birger Hörnfeldt, Umeå Universitet

Varför sorkar i miljöövervakning? Därför att dessa djur är ekologiska dominanter, d v s djur med stor betydelse för förekomst av andra djur som viktig föda åt bl a pärlugglor men även andra djur. Dessutom har sorkar en välkänd ekologi och är stationära.

Birger redogjorde och kommenterade sina overheadbilder, dessa får tala för sig själva (Bilaga VII:1 och 2)

Fångst med fällor har i höst skett i Västerbotten (Ammarnäs), Norrbotten (kring Stora Sjöfallet) och i Jämtland, med hjälp av naturbevakarna. I Västerbotten har fångsten gått till så att man först lägger ut ett rutnät på den ekonomiska kartan i rutor om fyra ha i 16 olika

områden. 50 stycken fällor sätts ut varje vår och höst i varje hektarruta under 3 nätter. Fällorna betas med torkat äpple.

Sammanfattning: Förändringarna i dynamiken för de tre arterna åkersork, skogssork och gråsidning är att tätheten generellt är högre under 1970-talet än under 1980 och 1990-talet. Detta gäller främst gråsidningen, svängningarna har samma karaktär. (Bilaga VII:1) Kurvorna minskar på nedåtgående trender i sorkcykeln. Det är inte bara rovdjuren som följer med i svängningarna utan även andra djur. Det var mycket sork förra hösten, det har minskat under vintern och det är inte lika många denna höst. Det bör ändå vara hyfsat till våren. Tillväxttakten är rätt låg i Ammarnäs. Sorkpesten har ingen effekt på sorkarna. Gråsidningen är känslig för vissa biotoper – skogsbruk etc. Nedgång i sorkcykel och rävskaab går ”hand i hand”.

Lämmel: Under vårvintern såg man mycket lämmel i fjällen men i början av juni var det allmänna uttrycket att det hade kraschat, nu under sensommar och höst är det rejält med lämmel igen, vad kan detta bero på? Möjligen på att lämmeln är ett nattaktivt djur, man ser många lämlar nu som man missat att se på försommaren. Birger är kritisk till lämmelvandringar. Man skulle önska att man hade sändare på djuren eller en färgmärkning – ett gigantiskt jobb. Våra synintryck lurar oss ibland. Många döda lämlar man ser kan vara dödade av djur och lämnats snarare än att ha dött av någon annan orsak. Man ska vara kritisk till allt man ser och hör.

I de djur man undersökt från 1979-80-talet och fram till 1997 fanns inga anmärkningsvärt höga doser av tungmetaller registrerade. Däremot ökade en del andra ämnen som kan tyda på någon störning.

Många döda skogslämlar har hittats döda under vintern. Levande skogslämmel ska fångas levande på försök för att undersökas i bukspottskörteln. Detta för att kontrollera vissa sjukdomar däribland Ljunganvirus, som kan ge upphov till orienteringssjuka och ungdomsdiabetes.

VIII. Rovdjursutredningen

Robert Franzén, Naturvårdsverket, Stockholm

Inledningsvis visade Robert på en karta var renskötsel bedrivs. Nu ska vi sträcka på oss nere vid kusten eftersom vi får renskötsel in på knutarna. Det finns nämligen en konvention mellan svenska och norska samer om utbyte av mark vissa tider på året. Denna konvention går ut den 30 april 2002 efter att ha gällt i 30 år. En utredning har suttit och utrett detta sedan 1997 och lagt sitt förslag under försommaren. Förslaget är nu ute på remiss. I stora drag innebär detta att svenska samer har fått enormt utökade områden. Renbetet på Norsk sida går i stort sett efter hela Norr- och Västerbottensgränsen. I utbyte har norska samer fått sitt vinterbete här i Lövånger, öster om E4:an och på några andra små områden. Detta kanske inte berör oss så mycket men det kommer att ha betydelse för rovdjurs- och ersättningsystemet. Det är nämligen så att det svenska ersättningsystemet ska gälla för svenska samer oavsett var dom är och det norska ersättningsystemet för norska samer även på svensk mark. Konsekvenserna av detta har man inte lagt något krut för att titta närmare på.

Rovdjursutredningen har hanterats under våren. Resans gång presenterades fram till den

29 mars då riksdagen beslutade. (Bilaga VIII:1) I stort sett har Riksdagen beslutat enligt propositionen med stor politisk enighet. Vad som i korthet beslutades, se bilaga VIII:2.

I de *övergripande målen* sägs att målen ska nås inom en generation, vilket i detta fall innebär 20-25 år.

Målet för kungsörn, *en miniminivå på 600 årliga häckningar* är ett svårt begrepp eftersom kungsörnen inte häckar varje år, menas det då att man ska ha 1200 häckande par? Robert tror inte det. Kommer det fram ny kunskap måste detta mål göras tydligare. Att utbredningen inte ska påverkas av människan kan man också tolka väldigt olika. Utfordringsplatser och bobyggen finns, liksom skogsbruket. Ingen skydds jakt bör tillåtas. Naturvårdsverket har heller inte fått in mer än någon enstaka ansökan och inte beviljat något tillstånd. Norge däremot har medgett jakt. Hur Finland gjort vet man inte.

I framtiden måste vi vara duktiga och gemensamt hjälpas åt att formulera detta mål.

Utbredningsområden är något som Naturvårdsverket kommer att få jobba mycket med. Vad menas med definitionen ordnad renskötsel och vilka hänsyn ska tas i detta sammanhang?

Information. Järvsjö, Orsa och Ekshärad slåss och har slagits ganska hårt för att få rovdjurscentra.

Regionala rovdjursgrupper. Detta är enormt viktigt att någon representant från kungsörnsgrupperna finns med i denna grupp och detta bör bevakas poängterar Robert. Länsstyrelserna är ansvariga för bildandet av dessa och vissa län har redan startat detta arbete. Grupperna ska komma igång från årsskiftet och börja arbeta med en viktig sak, nämligen att utarbeta regionala delmål för rovdjursförvaltningen i länet.

IX. Könsbestämning av pärlugglor och hur kan vi komma vidare med forskning på Kungsörn

Tim Hipkiss,

Hans forskningsarbete att beskriva könsbestämning på pärlugglor utelämnades. Detta var bara ett exempel som man eventuellt kan använda för framtidens kungsörnsforskning i stället.

Hur kommer vi vidare? Tim presenterade sitt material (bilaga IX:1) och redogjorde en del omkring detta. Han rekommenderade även boken "The golden eagle" av författaren Jeff Watson, en bra bok om forskning på kungsörn som gjorts i b la Skottland. Intressant läsning om forskning som redan gjorts och som kanske inte behöver upprepas här.

Den moderna teknikens forskning görs via *satellitpejling, molekylära metoder och GIS* (Geografiskt Informationssystem)

1. Satellitpejling Man använder satellit i stället för radio. Sändaren är av ungefär samma storlek som vid radiopejling. Skillnaden är den att man kan använda dessa sändare vid exempelvis långdistansflyttningar för att ha en bättre kontroll och få informationen direkt. Metoden är dyr men blir billigare och billigare med tiden, ta exempelvis detta med GPS. Pejlingen gör man inte själv utan detta sker centralt. Datautdrag fås så ofta man vill men det

kostar för varje gång man vill uppdatera sig. Den här tekniken kommer nog att användas och ge mera i framtiden när metoden blir billigare och tekniken ännu bättre. Intressant vore att följa de subadulta fåglarna när de lämnar boet och fram till deras första häckning. Hade man en sändare med en täckning på exempelvis sju år kunde man få veta väldigt mycket, möjligheterna är många.

2. Molekylära metoder Vad man främst räknar med molekylära metoder är DNA-tekniken. Den har blivit billigare och lättare att genomföra. DNA-tekniken är massor av olika saker. Vad det handlar om är att varje individ har ett DNA-fingeravtryck. Genom detta kan man jämföra olika individer och arter. Hur kan man då använda detta på kungsörn? I Jeff Watsons bok beskrivs att det är möjligt att ta en ruggad fjäder i ett bo efter häckning för att se vilken individ som häckat där. Man kan också där få material från ungarna för att få flera DNA att senare jämföra med. Man kan alltså ta en fjäder istället för att ringmärka en fågel. Metoden blir inte så dyr eftersom många analyser kan göras samtidigt i ett hyrt laboratorium, den stora kostnaden är egentligen tid. Könsbestämning är väldigt lätt att göra på alla fågelarter. Tim har själv gjort detta på pärlugglor. Honorna har två olika könskromosomer, hannarna har samma. Honorna bär alltså på två olika gener vid en DNA-analys.

En annan sak som man också kan göra med DNA-teknik är att kontrollera likheter och skillnader mellan olika populationer. Man kan då se om dessa egentligen tillhör olika arter och exempelvis jämföra om de Svenska och Finska populationerna är olika. Kungsörnen flyttar ogärna över vatten. Det finns inte ett enda återfynd i Danmark av Svensk kungsörn. I detta fall vore det intressant att sätta på en satellitsändare på subadulterna.

3. GIS Med denna teknik kan man via kartor kontrollera kungsörnens biotopkrav och dess påverkan på häckningsframgången. Exempelvis kan man se hur kungsörnen påverkas av det moderna skogsbruket. Skogsbolagen använder sig av GIS-systemet. Man kan säga att avverkningar kanske inte gynnar gamla boträd men däremot öppnar de landskapet för kungsörnen som behöver dessa fria ytor för sin jakt. Kungsörnen bygger t o m sina bon på hyggen. Om avverkningen sker vid rätt tid på året så påverkas inte kungsörnen av detta. Man räknar med att kungsörnen har ett revir på fem km. Det vore intressant att kontrollera ett sådant område under exempelvis en 20-års-period för att kontrollera hur skogsbruket påverkar kungsörnen under en längre tid. Vid skogsplanteringar har uppmärksamats att de exotiska inplanteringarna inte gynnar kungsörnen. Detta borde skogsbolagen vara intresserade av att veta.

4. Tillämpad forskning. Mer forskning, men framförallt information behövs för att kontrollera kungsörnens effekt på rennäringen. Idag finns en delad uppfattning om detta. Frågar man samerna så vidhåller dessa att kungsörnens effekter är betydligt större än vad vi hittills konstaterat. Vi får i detta fall inte glömma bort att det finns pengar. Idag kanaliseras över 100 miljoner kronor på tre år via EU till Sametinget för samiska projekt. Därför är det viktigt att samerna är med.

Ett försök har gjorts i Finland under några år. Man har satt halsband på 600 renkalvar. Överlevnaden av kalvar är stor och i år har bara ett fåtal kalvar rivits. Detta är ett bättre resultat än fjolåret fast kungsörnarna varit fler. Kungsörnen är inget problem i Finland idag.. Studier borde göras inom skogsrenskötseln vad gäller både kungsörn och björn anser Robert fast Naturvårdsverket kommer inte med något initiativ till detta, det finns andra pengar. Det borde finnas någon som tog tag i detta.

5. Telemetrimärkning, kungsörn och skogsbruk I Skottland har telemetrimärkning av kungsörnar gjorts via radiopejling för att främst kontrollera hur den moderna planteringen påverkar kungsörnen men även hur reviren ser ut. Detta var kanske det mest intressanta. 425 par finns i Skottlands högland på en yta som är ca 20 x 20 mil och som kan jämföras med Norrbottens län. Sändaren täckte en period av fyra år (1992 – 1996) och sex eller sju kungsörnspar kontrollerades väldigt effektivt. Hur ofta pejlingen gjordes framgick dock inte av resultatet. Vad som upptäcktes var att reviren hade ett område på 2 500 – 13 000 ha med ett kärnområde på 200 – 720 ha. Medelvärde var 500 ha. Med kärnområde menas det område där fåglarna ofta spenderar sin tid, ca 50 procent. Kungsörnen föredrog öppna biotoper och rörde sig inte inom andras revir. Örnarna försvarar sitt revir också starkare i närheten av sitt kärnområde.

X: Ångermanlandsgruppen visar bilder och berättar om sitt arbete med kungsörn

Tomas Birkö, Själevad. Projekt Kungsörn i Ångermanland
Ove Källström,

Dagen avslutades med en årstidsvandring i häckningsreviren för kungsörn i Ångermanland och Åsele lappmark. En berättelse med underbara bilder tagna främst av Ove Källström.

XI: Jaktbrott och jakthäleri

Robert Franzén, Naturvårdsverket, Stockholm

Robert fortsätter från gårdagen med vad man har tagit för ställning till de rättsliga metoderna. (Bilaga VIII:2).

1. Ökade kostnader Idag tillförs rovdjuren på pluskontot totalt sett 47 miljoner kronor till rennäringen, inte helt oväsentliga pengar och det handlar om mer än en fördubbling mot tidigare. Nu används dessa pengar till skador på får, hundar och dylikt och inte enbart till ersättningar utan även till förebyggande åtgärder, såsom byggande av elstängsel..

För förebyggande av jaktbrott tillsätts två miljoner kronor till länsstyrelser och polis för nästa år. Robert vet i dagsläget inte hur dessa pengar kanaliseras. Om Robert fick råda så skulle dessa pengar koncentreras till län som har renskötsel och/eller järv- och vargförekomst.

Inga pengar föreslås i detta läge till inventeringar, Robert återkommer senare till detta.

2. Jaktbrott Riksdagen har sagt att polis, åklagare och länsstyrelse ska i ett fördjupat samarbete gemensamt förebygga dessa brott på björn, järv, lo, varg och kungsörn. Länsstyrelserna ska också öka riktade insatser i områden där risk för jaktbrott bedöms som stora. Polisen är inte särskilt duktiga på att göra de platsundersökningar som krävs. Det måste klargöras vad vi andra kan bidra med, särskilt då naturbevakarna, och göra upp om detta med polis eller miljöåklagare.

3. Höjda straff för jaktbrott och häleri Minimistraffet höjs till sex månaders fängelse och maxistraffet till fyra år. Vad gäller jakthäleri så är det viktigt att påpeka att detta är jämförbart med jaktbrott. Jakthäleri innebär att man befattar sig med dessa djur i något skede.

Tittar vi på de brott som hittills har resulterat i fällande domar på senare år är det inte för att man har skjutit djuren utan för att man befattat sig med dessa. Detta är oerhört viktigt att komma ihåg upplyser Robert och hänvisar till den eller de vargar som sköts i Mittådalen. Han som fälldes för detta fälldes inte för att ha skjutit dessa djur utan för att han befattat sig med dem.

4. Jaktmetoder Dessa är grova om det utförts med särskilt plågsamma metoder. Man talar exempelvis om att snöskoter används i samband jakten liksom saxar och otillåtna fällor. Innehavet är ju inte förbjudet idag utan först när fällorna aktiveras. Förbud även mot innehav diskuteras.

Det är viktigt att samarbetet mellan länsstyrelse, naturbevakare och polis upprätthålls så inte detta dör ut. Miljöåklagarna är också viktiga i detta sammanhang och skulle kanske behöva gå någon utbildning i detta. Brott av detta slag skall inte anmälas till vilken polis som helst utan till just dessa miljöåklagare. Detta gällde från den 1 juli år 2000. I Västerbottens och Norrbottens län finns miljöåklagaren i Luleå och heter Lars Magnusson, i Jämtlands och Västernorrlands län anmäls brotten till miljöåklagare Krister Jarnås.

XII. Ringmärkning av fåglar

Tord Fransson, Ringmärkningscentralen, Riksmuseet, Stockholm

Tord börjar med att tacka för att ha blivit inviterad till detta symposium. Han berättar lite allmänt om ringmärkning och ringmärkningsverksamheten i Sverige och lite nya fakta kring kungsörn.

Ringmärkning är en metod och en verksamhet som förekommer i en stor del av världen, fåglarna flyger överallt även om vi fortfarande i Sverige saknar återrapporteringsfynd från Sydamerika. Den moderna vetenskapliga ringmärkningsmetoden startade i Danmark 1899. Märkningen i Sverige startade 1911 av Naturhistoriska museet i Göteborg. 1913 började Riksmuseet använda ringar som det stod Riksmuseet Stockholm på. Fram till 1960 rådde förbistring eftersom det fanns ett antal olika ringar med olika adresser på. Detta var väldigt olyckligt. Därför beslöts det på ett möte 1959 att all ringmärkning måste utföras under en hatt enligt ett enhetligt ringmärkningssystem, via Riksmuseet, Stockholm. Detta har skett i Sverige sedan 1960. Ringmärkningen har ökat väldigt mycket i omfattning genom åren. Fram till om 1970-1980-talet låg märkningen på en ganska låg nivå, när vi kommer in på 1980-1990-talet så ökar volymen väldigt kraftigt. Just nu ligger det stadigt och stabilt på över 300.000 fåglar om året i Sverige. I fjol märktes exempelvis 320 000 fåglar. Detta medför ett ganska stort jobb för Ringmärkningscentralen eftersom alla dessa fåglar ska kunna hittas. Över nio miljoner fåglar har märkts sedan starten i Sverige. Detta innebär att Sverige är den tredje största ringmärkningsnationen efter Storbritanien och Belgien. Huvuddelen märks som flygga fåglar men även boungar märks.

Mycket av centralens arbete går ut på att hantera alla de rapporter om fynd som inkommer. Detta gäller inte bara inom Sverige utan även från Europa, då främst Västeuropa, Afrika och en minde omfattning från Asien. Alla dessa rapportörer ska ha ett svar från oss, detta är ett av Ringmärkningscentralens principer, upplyser Tord.

Ringmärkningscentralen har en mängd medhjälpare, varav många av dessa är med vid detta symposium. 280 privatpersoner har idag ringmärkningslicens. Dessa personer har i sin tur 150 licensierade medarbetare. Fågelstationerna är 19-20 stycken och dessa har i sin tur också rätt att ha ringmärkare och rätt att utfärda ringmärkningslicenser. Totalt utfärdas ca 500 licenser/år i Sverige.

Materialet ökar hela tiden. Vi har ca 135 000 återfynd idag. Listorna toppas av skrattnås som det just nu är gott och väl mer än 10 000 återfynd av. På andra plats kommer knölsvan och tittar man på statistiken får vi ett återfynd av två ringmärkta svanar. Jämför man detta med lövsångare så får man ringmärka omkring 500 stycken innan man får ett återfynd. Därför kommer först på 31:a plats. Det som är glädjande idag är att de återfynd av fåglar som påträffas levande ökar hela tiden medan de som påträffas döda minskar. Hälften av de fynd som inkommer varje år gäller levande fåglar.

Vad kan då ringmärkningen ge oss? Den klassiska frågan är att vi vill veta vart våra fåglar flyttar. Generellt sett så är 2/3 av våra svenska häckande fågelarter att betrakta som flyttfåglar. Av dessa flyttar 1/3 till Västeuropa, ett mindre antal övervintrar i Medelhavet och ett ganska stort antal övervintrar i Västafrika och ett mindre antal i Öst- och Sydafrika. Till Asien flyttar väldigt få fåglar. En av våra klassiska paradflyttare är ladusvalan som flyttar i en lätt båge via Västeuropa och ända ner till Sydafrika, en enkel resa på 1 000 mil.

Återfynden kan aldrig bli för många, ju flera fynd dess bättre analyser kan göras. Fynden kan användas till en mängd olika saker bl a när det gäller fågelskydd. En fråga som arbetas aktivt med just nu är problemet med bifångst i Östersjön. Det område som är speciellt problematiskt är Gdansk-bukten i Polen där en stor del av grisslorna från Stora Karlsö övervintrar och där det är ett hårt och intensivt fiske. Varannan sillgrissla som återrapporterats har fastnat i fisknät.

Den första kungsörnen i Sverige ringmärktes 1918. Fram till slutet av 1970-talet låg märkningen av kungsörn på väldigt låg nivå. År 2000 ringmärktes 97 kungsörnar, en mycket bra siffra. Årets resultat är litet lägre. Efter 1995 har vi ett större utbyte med Finland vad gäller bearbetning av material. Ingen kungsörn har passerat ut från Sverige till Danmark eller Tyskland. Tre av återfynden i Norrbotten antyder att det finns ett inslag av kungsörnar i den delen av Norrland som följer de Finska örnarna i sin flyttning mot Vitryssland ner mot Svarta Havet, hur vanligt detta är, är svårt att säga.

Kungsörnen är en av de arter som drabbas ganska hårt av elolyckor på grund av att de flyger på ledningar. Siffran fram till förra året visade att mer än vart tionde återfynd av påträffad kungsörn, om man bortser de som kontrollerats levande, har orsakats av kollision med ledningar eller har dött av ström. Ett problematiskt område är Gotland, därifrån rapporteras regelbundet elolyckor. Problemet gäller inte enbart kungsörnen, berguv och slaguggla är ett ännu större problem.

Återfynden kan också användas för att räkna ut överlevnad och andra parametrar för kungsörnar som hittats döda. För att inte få en helt skev bild har de fem sista levnadsåren plockats bort. Det betyder att upp till levnadsår fem har man en sann bild. Tittar vi på hela de Svenska materialet ser det ut som ungefär 50 procent av kungsörnarna överlever första levnadsåret, upp till 70 procent överlever andra året och sedan ökar överlevnaden ännu högre tredje och fjärde året.

En del av dessa uppgifter kommer från första delen av boken "Svensk ringmärkningsatlas". En bok som kom ut i augusti och som kan köpas hos SOF:s bokhandel på Öland, en bok som Tord verkligen gör reklam för. Den är producerad i samarbete med Riksmuseet och SOF med samlat material t o m 1995. Tanken är att detta ska bli tre volymer.

När det gäller ringmärkning av kungsörn specifikt så är ambitionen under kommande vinter att gå igenom all märkning och få den inprickad på kartor. Detta för att veta var olika märkare har sina aktivitetsområden så detta inte råder någon tvekan om, man vill gärna täcka hela Sverige om det går. Indikationer har kommit att vi ska kunna få ringmärkning av kungsörn i Västerbottens och Norrbottens fjälltrakter nästa år och det är glädjande.

Märkning av de arter som betraktas som känsliga har ökat med åren. Plötsligt blir materialet ganska stort och det blir svårt att konstruera om tjugo år. Ett principbeslut togs på Riksmuseet för två år sedan enhälligt och i samråd med den nämnd som är rådgivande, att all ringmärkning med Riksmuseets ringar ska förknippas med exakt platsangivelse. Däremot har medgivande givits för vissa arter att detta kan skickas in i en separat försändelse som placeras i ett låst skåp. Tycker man att den eftergiften är för stor ska man kanske inte heller ringmärka den. Det finns ett PM skrivit om detta som alla ringmärkare har. Det som är ett problem är att Riksmuseet inte på förhand kan säga att en uppgift är sekretessbelagd. Den kommer att behandlas så om det kommer en förfrågan men först då kan myndigheten gå in. Om någon utanför museet behöver uppgifter tas detta upp först på myndigheten och sedan via rådgivande nämnden för ringmärkning innan något lämnas ut. Systemet är säkert och uppgifterna är inte lätta att sammankoppla. Samma princip råder i grannländerna vad gäller inkrävande av uppgifter. Det är ju viktigt att uppgifterna kommer till den användning som dessa är avsedda för. (Bilaga XII:1)

Avslutningsvis lovar Tord att skriva en artikel till tidningen i juni – juli nästa år.

Kungsörnsgruppen vill säkert gärna ha svar på flera frågor och samtidigt utveckla ringmetoden, detta kan vi återkomma till i kommande möten där vi också hoppas får bjuda in Tord. Han uppger ändå om att andra tekniker kan användas men samstämmigt kan sägas i hela Europa att ingen av de andra metoderna är så stora patentröslösningar att de kan ersätta ringmärkningsmetoden. Önskemål från denna grupp är en ring med större siffror som är mera lättläst. En klar möjlighet till detta finns enligt Tord, det får vi ta en diskussion om.

XIII. Regeringens uppdrag till Naturvårdsverket efter Rovdjursutredningen

Robert Franzén, Naturvårdsverket, Stockholm

Robert anknyter till det tidigare nämnda och den skrivna rovdjurspropositionen och tänker tillbaka på hur diskussionerna gick förra hösten. Då handlade det väldigt mycket om varg och skydds jakt på varg och det var väldigt viktigt att propositionen skulle läggas innan Sverige blev ordförandeland för EU. Alla frågor hanns inte med. Det som inte hanns med har Naturvårdsverket fått i uppdrag att fortsätta utreda. Två av dessa uppdrag skall redovisas redan den 1 november 2001. Detta är ett stort uppdrag som berör denna församling och gäller inventeringarna, ett arbete som pågår för fullt. Det formella ansvaret ligger på Länsstyrelserna.

En ytterligare följd och konsekvens av rovdjurspropositionen är att utarbeta föreskrifter avseende dessa inventeringar. Detta uppdrag ska redovisas senast den 1 januari 2002.

Naturvårdsverket har också fått flera andra uppdrag att redovisa till den 1 juni 2002. (Bilaga XIII:1).

Det här kan upplevas som lite trögt, detta har utretts flera år och sedan kommer frågan tillbaka till Naturvårdsverket igen för fortsatt utredning. Man borde faktiskt ha kunnat sätta ned foten.

XIV. Artskyddsförordningen m m

Lena Berg, Naturvårdsverket, Stockholm

Flera olika lagstiftningar påverkar handel och olika verksamheter med djur, både levande och döda. Det vi har gjort i dagsläget i Sverige är verkligen att visa prov på flexibilitet när vi har bakat in EU:s bestämmelser och regleringar i vår nationella lagstiftning. Det har Europeerna förväntat sig att vi ska kunna göra också. Men det är krångligt tycker många. Det har blivit en invecklad reglering beroende på att olika lagstiftningar reglerar olika saker. (Bilaga XIV.1). Lagstiftningarna överlappar också delvis varandra. Detta gäller jaktlagstiftningen, artskyddsförordningen och CITES-förordningen. Djurskyddslagstiftningen berör främst levande djur och denna lämnar Lena i dagsläget. I grunden finns förbud, det som gör saken komplicerad är dessa generella undantag som ges. Just därför finns inga enkla svar på vissa frågor.

Jaktlagstiftningen reglerar hur man fångar och jagar djur och hur man får hålla en del av dessa.

Artskyddsförordningen reglerar fridlysningar. I dagsläget håller Lena sig till fåglar som inte fridlyses. Detta görs bland alla andra arter utom för däggdjur och fåglar.

Vid export och import idag gäller det att transportera djuren över gränsen mot tredje land, alltså in och ut inom EU. Idag är detta väldigt viktigt mellan Sverige och Norge medan det mot Danmark inte alls är samma bestämmelser utan en friare transport.

Vid förvaring och försäljning är det väldigt att veta att det är Länsstyrelsen som har tillsynsansvar och som utfärdar verksamhetstillstånd för de verksamheter som har en kommersiell verksamhet, konservatorer, förevisning och handel

CITES-förordningen reglerar internationell handel med hotade växter och djur. Alla rovfåglar och ugglor i Europa är A-listade, den högsta skyddsstatusen som finns enligt EU:s citesförordning.

Det som krånglar till detta ytterligare är att flera myndigheter är beslutande, Naturvårdsverket, Jordbruksverket och Länsstyrelsen. Flera variabler finns också. Frågan är bara vad man vill göra. Det beror också väldigt mycket på vilken art det gäller.

Det finns en grupp arter som både är statens vilt och citesarter, alltså med ett extra starkt skydd. Exempel på detta är kungsörn och havsörn.

Lena kommenterade den tillämpade lagstiftningen vid hanteringen av vilda fåglar, se detta också i bilaga XIV:1. Mera information kan också fås via Jordbruksverkets hemsida.

För förevisning av både levande och döda djur i kommersiellt syfte krävs alltid tillstånd. För kungsörn måste man ha ett tillstånd i varje enskilt fall. I dessa sammanhang finns många ”grå zoner”. Skolor kan exempelvis beviljas undantag både från artskyddsförordningen och citesförordningen om det gäller undervisning- och forskningsändamål. Ett exempel på undervisningsändamål är också Kolmårdens djurpark.

Vi i Sverige har faktiskt strängare bestämmelser generellt än i övriga Europa. En viktig sak är att vi har inga generella undantag för fåglar som är uppfödda i fångenskap. Däremot finns det enligt artskyddsförordningen generella undantag för däggdjur som är födda i fångenskap.

Järven är inte citeslistad. Citeslistan reglerar den internationella handeln med hotade arter och på den listan ska det inte finnas några andra arter än sådana som hotas specifikt av handel. Tidigare har man sagt att i Sverige bedrivs visserligen illegal jakt på järv men den säljs inte vidare i någon omfattning. Detta kanske måste omvärderas för vi vet nu att det finns en viss handel även med järvar.

Vid omhändertagande och vård är det ytterst viktigt att inte hålla detta djur för länge. Tillfällig vård av hotade arter anses gälla upp till en vecka enligt artskyddsförordningen, efter detta krävs tillstånd. Alla omhändertaganden måste ändå anmälas till polisen. Att någon kan artbestämma i detta sammanhang är viktigt, naturbevakarna kan i dessa fall vara till stor hjälp.

XV. Hur ser Länsstyrelsen i Västerbottens län på uppdraget

Björn Jonsson, Länsstyrelsen, Umeå

Björn inleder med att säga att det är roligt att vara här och att från myndighetssidan se att så många är engagerade framförallt i de ideella insatser som görs för kungsörnen.

Myndigheterna har också sitt ansvar och försöker göra så gott man kan för sina pengar. Som tolk för Länsstyrelsen i Västerbotten ska han presentera sin syn på uppdraget efter rovdjurspropositionen. Det finns flera länsstyrelser med samma frågor och funderingar just nu och jobbet startats upp.

Björn har ett förflutet på Länsstyrelsen som miljöövervakningsansvarig. Detta har varit väldigt värdefullt i denna situation när vi pratar mycket om kopplingen till just miljöövervakning.

Hur ser vi då på uppdraget? Vad är då uppdraget? Det finns en mängd olika uppdrag, framförallt i Naturvårdsverket, men som länsstyrelse kan man också tolka ut en massa olika uppdrag även om de inte är specifikt kopplade till oss.

Vi ser positivt på uppdraget. Det är bra att det kommit till skott med en ny rovdjurspolitik, naturligtvis finns mycket mer att önska av den men så är väl alltid fallet. Några fler steg kunde ha tagits.

Kungsörnen är en del i denna rovdjursproposition. Denna ska inte pratas så mycket om utan om uppdraget som helhet. Han vill ändå nämna att han är född och uppvuxen inom en mil från ett kungsörnsbo i Norrbotten även om det inte räcker långt i detta sammanhang.

Björn redovisar uppdraget som länsstyrelsen ser det, och efter allt som Robert Franzén redan tidigare sagt. (bilaga XV:1)

1. Skärpning av jaktbrott Att arbeta med förebyggande åtgärder för skärpning av jaktbrott får vi pengar för. Det direkta beivrandet är inte vårt arbete. Länsstyrelserna får en miljon kronor nästa år för detta. Exakt hur pengarna fördelas är ännu inte klart. Länsstyrelserna ska tillsammans med polisväsendet på olika sätt bli duktigare på detta. I dagsläget gör vi redan detta, främst ute i fält via naturbevakarorganisationen. I Västerbottens län har satsats lite extra på att förebygga dessa brott sedan ett år tillbaka. Lars Danielsson har gjort en väldigt fin insats i detta sammanhang genom att bilda en samordningsgrupp med representanter från kustbevakning, tull och polis, inte enbart utifrån rovdjurspropositionen utan även för artskydd och citesbestämmelser. Arbetet har alltså redan påbörjats tycker vi på ett bra sätt och hoppas vara ett bra exempel på hur samverkan ska gå till. Ambitionen är att även idéella föreningar ska ingå i denna grupp.

2. Skydds jakt Nu har vi blivit diligerade arbete att också kunna ge skydds jakt på enstaka individer av besvärliga rovdjur. Det ser vi också positivt på eftersom detta kan vara en faktor för att göra allmänheten en tjänst när det gäller att få mer acceptans för rovdjuren. Kopplat till skyddsjakten har vi också fått ett uppdrag till Länsstyrelserna nämligen att bilda regionala rovdjursgrupper. Detta är också bra, tidigare kopplades detta till länsviltnämnden. Nu blir dessa rovdjursgrupper frikopplade därifrån. Det finns också en idé att länet borde anställa en egen rovdjurskonsulent. Vi får se var vi landar.

3. Inventeringar Mera resurser behövs naturligtvis Läget just nu: Arbetet med bildandet av rovdjursgrupper har påbörjats. Hos Länsstyrelsen i Västerbotten ligger skyddsjakten och besluten om dessa hos enheten för markförvaltning, detta skiljer sig inom länsstyrelserna. Bildandet av dessa rovdjursgrupper ansvarar alltså markförvaltning för i detta fall men samarbetet kommer att vara väldigt nära med naturvård och miljöövervakning. Även ideella föreningar kan ingå i dessa grupper. Finansieringen är ännu inte klar, man vet heller inte ännu vilka kostnaderna blir. Översynen av resursbehovet för inventeringar är klart. På initiativ av Naturvårdsverket fick länsstyrelserna i varje fjällän i uppdrag att beräkna kostnaden för inventering av rovdjur inklusive kungsörn. Beräkningen som Länsstyrelsen i Västerbottens län gjort kan ses i remissvaret till Naturvårdsverket, bilaga XV:2.

Länsstyrelsen i Västerbotten har alltså startat upp de uppdrag vi fått.

4. Miljöövervakning, allmänt Man måste veta innan vad som ska övervakas. En återkommande inventering som görs på samma sätt kan vara starten till miljöövervakning. Har man detta så har man ett övervakningsprogram, förhoppningen är att man har ett löpande program. Det statliga, nationella övervakningsprogrammet ansvarar Naturvårdsverket för. Frågan är, hur mår Sverige? Hur mår skogen, sjöarna, vattendragen. Vi pratar om ekosystem, biotoper och arter.

På samma sätt har länsstyrelserna ett regionalt ansvar för dessa frågor. Vad ska man då mäta i dessa fall. Då måste ett övervakningsprogram byggas upp med de viktigaste indikatorerna.

Vattenkemi är relativt enkelt. Vad vi är dåliga på i Sverige idag är biologisk övervakning, ingenting är svårare än att övervaka en art. Traditionellt har toppredatorer varit indikatorer på ett välmående ekosystem och är det än i dag i viss mån. En sanning med modifikation. Idag finns inte rovdjuren med, björnen finns exempelvis ingen inventeringsmetodik för. Det finns också en tveksamhet om indikatorvärdet. Järven skulle nog inte övervakas idag om den inte var kopplad till ersättningssystemet tror Björn.

Möjligen skulle kungsörnen varit med eftersom man talar om övervakningsskydd för hotade arter. Enligt skolprogrammet skulle de fem stora rovdjuren ha varit med anser Per-Olof men så är inte fallet. Havsörnen övervakas mest på grund av kontroll av miljögifter, liksom sälen.

Idag satsas det istället på andra organismnivåer, exempelvis smågnagare. Detta är kanske en bättre indikator på hur fjälleksystemet mår. Vi pratar om hur odlingslandskapet och jordbrukslandskapet förändras, det har stor betydelse för landskapets fåglar. Som början har Västerbottens län haft ett pilotprojekt där Ad Jang De Jong har arbetat med detta. Under gårdagen ställdes frågan hur skogsbruket har påverkat kungsörnen. Är kungsörnen en bra indikator för skogsbruket? Det vet man i dag inte. Många biologer hävdar att hackspetten är bättre.

Hur nuvarande miljöövervakningsprogram ser ut kan ses i bilaga XV:3. Observera att de som är markerade med en stjärna är nationella program

Traditionellt är man väldigt duktig på att mäta i sötvatten och det gör man mycket i dagsläget

I fjällen har vi egentligen bara två övervakningsprogram, båda dessa är nationella. Det ena av dessa är smådäggdjursövervakning, det andra miljögifter i ren.

Annat som inventeras och som idag inte är miljöövervakningsprogram är inventering av rovdjur, och det är vi likartat ganska duktiga på i alla fjällänen, mesta förtjänsten genom naturbevakarna. Detta har ansetts varit viktigt och detta kopplas framförallt till fjällområdet och de skyddade områdena. Inventering av rovfåglar pågår, uppföljning av kalkning och recipientkontroller är andra saker som också görs. En av de akuta bristerna just nu är inventering av skog. Vi har i Västerbotten, som är ett sådant stort skogslän, idag inte ett enda bra övervakningsprogram att följa skogsutvecklingen på. Andra akuta brister är populationen av kustfisk och grunda skärgårdsmiljöer, vissa akut hotade på grund av exploatering av stranden och ansvarsarter. Ett annat exempel är flodpärlmussla.

Den inventering som idag bedrivs kopplat till rovfåglar är den länsstyrelsen själva gör på kungsörn och jaktfalk i fjällområdet ovan odlingsgränsen. Detta har med ersättningssystemet att göra. Hade detta varit ett rent miljöövervakningsprogram vore det nog annorlunda. Nu är detta rovdjurspolitik. Glappet blir stort mellan fjäll och kust i detta fall. Just därför är det oerhört viktigt vad denna församling gör i skogslandskapet. Kartläggningar av exempelvis myrar har gjorts tidigare så underlag finns till miljöövervakningsprogram.

Beräkningen av resursbehovet, om vi ska bedriva rovdjursinventering av järv, varg, björn och kungsörn i enlighet med rovdjurspropositionen, har gjorts av naturbevakarna Lars Danielsson och Anders Östergren. Detta har gjorts efter deras erfarenhet av den tid det verkligen tar att inventera dessa djurarter på ett visst sätt. Att fastställa metodik för dessa inventeringar har varit problem. Kungsörnen kanske ändå är ett av de enklare, man tittar på häckningsplatser och häckningsframgång.

Metodiken är viktig, framförallt i ett miljöövervakningsprogram, där inventeringarna ska göras likartade. Ett syfte ska också finnas och man ska kunna upptäcka en förändring i tiden. Just därför är årliga inventeringar viktiga att göra.

Miljöövervakningsnämnderna försvinner och blir miljömålsråd istället. Miljöövervakning kommer också sannolikt att försvinna och blir miljömålsuppföljning. Titta gärna i budgetpropositionen. Det finns massor av saker länsstyrelsen ska göra under de 15 miljömålen. Vi ser oroligt på detta, länsstyrelserna får mycket större ansvar i framtiden därför att miljömålsuppföljningen ska ske på sektorsmyndigheterna.

Alla pratar ändå om nödvändigheten med miljöövervakning men mycket handlar om pengar.

Länsstyrelsen verkar bara intressera sig för vad som händer i fjällen i dessa frågor anser någon i församlingen och detta tar Länsstyrelsen till sig. Det kommenteras också i texten att beräkningen endast avser fjällområdet. Robert Franzén anser också att siffrorna för hela länet ska presenteras. Inventeringarna utanför fjällområdet sker mest på ideell basis. Mycket har skötts av jägare och kungsörnsgrupperna. Där har staten inte finansierat någonting, förutom från Alvins fond och delvis till telemetriprojektet. Björn poängterar där vilken fin insats som kungsörnsgrupperna gör.

Det är viktigt att en totalinventering av kungsörn genomförs. Det som nu görs är en bra början när mera pengar tillsätts. Kanske är det viktigt att man plockar ut ”vissa rutor” för en totalinventering eftersom det är omöjligt att hinna med annars. Man måste i detta fall vara överens om metodiken så att inventeringarna blir likartade, detta har ännu inte behandlats och utvärderats. Ska kungsörnen ingå i ett miljöövervakningsprogram måste detta göras. Alla miljövårdsprogram som idag drivs både regionalt och nationellt måste som regel följa miljöövervakningsnämndens ”handbok”.

När man pratar om en totalinventering måste man ändå hålla isär kungsörnen från de andra arterna när det gäller ersättningsbiten. Jämför man järv, lodjur och varg är varje föryngring enormt viktig, det handlar om mycket pengar från rensköternas sida. Vad gäller kungsörn finns inte samma koppling till föryngring och det handlar inte om så mycket pengar i ersättning.

En totalinventering skulle nog kosta mera än det betalar sig. Utanför renskötselområdet kommer de ideella krafterna att vara enormt viktiga, men att samhället hjälper till på något sätt, viltvårdsfonden kan vara ett alternativ. Miljöövervakningen kommer nog med näbbar och klor att slåss för att pengarna behövs till någonting annat.

Samordningen mellan myndigheter och ideella föreningar är ett viktigt steg vad gäller inventeringarna. Man kan visserligen nå väldigt långt men det kan vara ett problem att bygga upp miljöövervakningsprogram kopplat till dessa. Långsiktigheten i ett sådant system kan bli svårt. Det bygger på att det finns duktigt folk som orkar med detta och som nyrekryteras hela tiden.

Det har pratats mycket om pengar och mindre om samordningsmöjligheter. Detta har vi jobbat med tidigare och det kommer att bli ännu mera framöver. Samordning är väldigt viktigt eftersom man får kunskap bägge vägarna. När det nu finns möjlighet att få mera pengar kan detta bara bli bättre.

Som gest lämnades till Björn av Per-Olov en del tidskrifter från Kungsörns –72. Detta för ett fortsatt gott samarbete och med uppmaning om att länsstyrelserna också kan skriva artiklar i dessa för att höja värdet ytterligare.

XVI. Avslutning

Per-Olof Nilsson tackar för visat intresse och tycker det är roligt att så många har kommit. Han riktar ett stort tack till alla som hjälpt till att anordna detta symposium. Det är viktigt att fortsätta denna tradition och att Lena Berg och Robert Franzén från Naturvårdsverk också fortsätter att besöka dessa träffar.

Ett tack riktades också till Björn Jonsson och Ruben Johansson som kommit till detta möte och fått se hur fantastiskt detta samarbete har blivit. Att vi är på god väg och att samarbetet bara kommer att öka i framtiden för att lära oss ännu mera. Viktigt är också att vi får in forskare som Birger Hörnfeldt och Tim Hipkiss, för att utbyta erfarenheter med varandra.

Egentligen ska mötet ske i Norge nästa år men stafettpinnen lämnades ändå över till Alf Nordin, Dalarnas län, som kanske redan nästa år måste anordna detta möte. I bästa fall får han två år på sig att förbereda. Temat bestäms senare.

Alf tackar för detta uppdrag redan nu och även för de tre fina möten som redan hållits. Han hoppas kunna anordna ett lika bra möte som de hittills ordnade och hälsar alla redan välkomna till Dalarna nästa år.

Ett tack riktades också till sekreteraren och Länsstyrelsen i Västerbotten som hjälpt till vid anordnandet av detta möte och som står för rapportskrivning och tryckning av denna rapport. Ett tack riktades också till Alvins fond.

Till sist tackade Torsten Eriksson Per-Olof Nilsson för ett väl genomfört symposium. Han var innan mötet inte säker på om Lövånger var rätt plats att förlägga mötet på utan hade istället sett Åsele som en självklar plats.

Det bör nämnas att Västerbottens projektgrupp för kungsörns faktiskt firar 30-års-jubileum nästa år. Han vill också understryka att sedan Per-Olof kom till som samordnare för de tre projektgrupperna har det skett väldigt mycket positivt med den frenesi som han har arbetat med.

Bilagor

Program

Deltagarförteckning

Innehållsförteckning

I. REDOVISNING AV KUNGSÖRNSÅRET I SVERIGE	3
1. Norrbottens län.....	3
2. Västerbottens län.....	3
3. Ångermanland och Medelpad.....	4
4. Dalarna.....	4
5. Härjedalen.....	4
6. Södra Sverige: Värmland, Uppland, Småland, Gotland, Skåne.....	4
II. KUNGSÖRNSÅRET I FINLAND, NORGE OCH DANMARK ÅR 2001 ...	5
1. Finland.....	5
2. Norge och Danmark.....	5
III. JÄRVSPILLNING FÖR DNA-ANALYS	5
IV. UPPDRAG FRÅN NATURVÅRDSVERKET	6
V. TELEMETRIPROJEKT, ÄGGANALYSER, VINDKRAFT, AU:s	
UPPVAKTNINGAR	6
1. Telemetriprojektet.....	6
2. Ägganalyser.....	7
3. Vindkraft.....	7
4. Arbetsgruppens uppvaktningar.....	7
VI. BESTÅNDSTÄTHETEN AV KUNGSÖRN – EN JÄMFÖRELSE MELLAN	
SVERIGE-NORGE-FINLAND	8
VII. MILJÖÖVERVAKNING AV SORK OCH LÄMMEL	8
VIII. ROVDJURSUTREDNINGEN.....	9
IX. KÖNSBESTÄMNING AV PÄRLUGGLOR OCH HUR KAN VI KOMMA VIDARE	
MED FORSKNING PÅ KUNGSÖRN.....	10
X: ÅNGERMANLANDSGRUPPEN VISAR BILDER OCH BERÄTTAR OM SITT	
ARBETE MED KUNGSÖRN	12
XI: JAKTBROTT OCH JAKTHÄLERI	12
XII. RINGMÄRKNING AV FÅGLAR	13
XIII. REGERINGENS UPPDRAG TILL NATURVÅRDSVERKET EFTER	
ROVDJURSUTREDNINGEN	15

XIV. ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN M M	16
XV. HUR SER LÄNSSTYRELSEN I VÄSTERBOTTENS LÄN PÅ UPPDRAGET	17
XVI. AVSLUTNING	21